

Rafiq Yusifoğlu

ŞUŞA YOLU-ZƏFƏR YOLU

"...Şuşa Azərbaycanın ən əziz və böyük tarixi olan bir guşəsidir.

Şuşanı yaradanlar, Şuşa şəhərini quranlar, Şuşa qalasını tikənlər Azərbaycan torpağının sahibləri olublar və Qarabağda Azərbaycan torpağının daim qorunması, saxlanması üçün Şuşa şəhərini, qalasını yaradıblar. Bu, Azərbaycan xalqının, əcdadlarımızın yaratdığı böyük abidədir, təkcə şəhər deyil, böyük bir tarixi abidədir."

Heydər Əliyev
Ulu Öndər

"İyirmi səkkiz il yarım işğal altında olan Şuşa azad edildi! Şuşa indi azaddır! Biz Şuşaya qayıtmışıq! Biz bu tarixi Qələbəni döyüş meydanında qazandıq.

2020-ci il noyabrın 8-i Azərbaycan tarixində əbədi qalacaqdır. Bu tarix əbədi yaşayacaq. Bu, bizim şanlı Qələbəmizin, Zəfərimizin günüdür!"

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti,
Müzəffər Ali Baş Komandan

Əziz balalar, biz indi qalibiyyət sevincini yaşayırıq. Çox şükür ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin arzuları çin oldu. Onun yolunu ləyaqətlə davam etdirən Azərbaycan Ordusunun Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi altında torpaqlarımız işğaldan azad edildi. Onun böyük qürur hissi ilə dediyi "Şuşa, sən azadsan" kəlməsi bütün Azərbaycan xalqının sevincinə səbəb oldu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı ilə 2022-ci il Şuşa ili elan olunub. Bu il mədəniyyətimizin beşiyi olan Şuşa şəhərinin 270 illiyi qeyd olunacaq.

"Göyərçinin kitabxanası" seriyasından çap etdiyimiz "Şuşa yolu - zəfər yolu" adlı bu balaca kitaba Şuşa, onu azad edən qəhrəman oğullar haqqında hekayələr, nağıllar daxil edilib.

Şuşanı, Qarabağı, Şərqi Zəngəzuru işğaldan azad edən Azərbaycan oğullarına eşq olsun! Bu zəfərin qazanılmasında öz qanlarını əsirgəməyən şəhidlərimizin ruhu qarşısında baş əyir, onlara Allahdan rəhmət diləyirik.

Şuşa ilimiz mübarək!

BƏDİİ TƏRTİBAT:

İlqar MEHDİYEV, Kübra ƏKBƏROVA

*Üzqabığındakı «Nəvəm Natəvan»
rəsmi İlqar Mehdiyevindir*

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı- AZ 1073,
Mətbuat prospekti,
529- cu məhəllə.
Telefon: 539 08 53

Çapa imzalanıb: 18.04.22

Sifariş: 1046

Tiraj: 600

Kağız formatı: 60\90\1\8

Çap vərəqi: 2,5

Hesab-nəşr vərəqi: 3,93

Rəfiq YUSİFOĞLU

ŞUŞA YOLU- ZƏFƏR YOLU

(Hekayələr, nağıllar)

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI
INV. №

«Göyərçin»in kitabxanası

Bakı - 2022

ISSN-0207-4710

GÖYƏRÇİN

№ 5-6 (707-708)

ZƏFƏR YOLU - GÖZƏLLİYƏ SƏFƏR YOLU

Çox sevdiyimiz "Şuşanın dağları" mahnısında belə bir misra var idi:
"Şuşanın dağları başı dumanlı..."

Bu mahnıda Şuşanın əsrarəngiz gözəlliyi, onun bənzərsiz təbiəti öz əksini tapmışdı. Şuşa öz dumanı, çiskini, yağışı, qarı, qışı, baharı, yayı, payızı ilə gözəl idi. Bu şəhərə bəzən Qala da deyirdilər. Şuşa sözün həqiqi mənasında alınmaz bir qala olmuşdu həmişə...

Çox təəssüf ki, bir gün ağılımıza gəlməyən başımıza gəldi. Şuşanın başının üstündə qara-qara buludlar oynadı... Torpaqlarımız xəyanət nəticəsində yad əllərə keçdi... Şuşa otuz ilə yaxın bizdən ayrı qara-qara yuxular gördü, bizim ürəyimizdən qara-qara qanlar axdı... İllər uzununu Şuşa həsrətiylə yaşadıq. İllər uzununu doğma Şuşa doğma nəfəslərə həsrət qaldı. Düşmənlərimiz torpaqlarımıza əzab, bizə yandıq verdilər...

Ancaq bir gün İntiqam günü gəlib çatdı... Müzəffər Azərbaycan ordusu Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında Şuşanın dağlarını azad etdi, sinəmizə vurulan Şuşa dağlarını sağaltdı... Şuşa yenə də mədəniyyətimizin paytaxtına çevrildi...

Şuşa yolu zəfər yoluna, gözəlliyə gedən səfər yoluna çevrildi... Bu yolu qəhrəman Azərbaycan oğulları çəkдилər...

Yaradıb müzəffər ordunu,
Şad etdik ərənlər yurdunu...
Xoşbəxtdir Şuşanın dağları,
Sağalıb köksünün dağları.
Zirvədə yellənir bayrağım,
Yenə də gur yanır ocağım...

QARABAG
AZƏRBAYCANDIR!
ZƏFƏR YOLU

ŞUŞADAN GƏLƏN AZAN SƏSİ

Allahü Əkbər! Allahü Əkbər!

Sübhün alatoranında çiçəklər, otlar, ağaclar, böcəklər müqəddəs bir səsin sədaları altında gözlərini açdılar. Dağlar, yamaclar, dərələr, təpələr həyəcədən titrəyir, bulaqların quruyan gözlərinə su gəlirdi... Qulaqları eşitməyən, gözləri görməyən dağların, qayaların qulaqları eşidir, kor gözləri görürdü elə bil. Qarqar çayı həyəcanla axır, quşlar, böcəklər, ceyranlar, cüyürlər səslərini içlərinə salıb bu ilahi sədanı heyranlıqla dinləyirdilər. Bu nə səs idi, ilahi?

O səsdən işıq süzülürdü elə bil. O səs təkcə gecənin yox, ürəklərin də zülmətini əridirdi. Topxana meşəsi, Cıdır düzü, Üçmıx dağı, Kirs dağı əsim-əsim əsirdi. Dağların əyilmiş qəddi düzəlirdi elə bil. Yerin altından çiçək qoşunu baş qaldırır, gözəllik qənimlərinə meydan oxuyurdu. Xarıbülüllər səngərdən qalxan igidlər kimi yerin altından baş qaldırır, yerin üstündə gəzməyə haqqı olmayanlara meydan oxuyurdu...

Xankəndində qəflət yuxusuna dalanlar qara-qura yuxular görürdülər. O səs ildırım şaqqıltısını, göy gurultusunu xatırladırdı. O səs qəflət uyğusuna gedənlərin yuxusunu qaçırır, hamını, hamını düzlüyə, təmizliyə, mənəvi saflığa, haqqa, ədalətə, paklığa haraylayırdı.

Pənəhabadın - Şuşanın yaradıcısı Pənəhəli xanın, İbrahim Xanın, Molla Pənəh Vaqifin, Xan qızı Nəvəvanın, Üzeyir Hacıbəylinin, Bülbülün, Xan Şuşinskiyin ruhu şad idi... Xankəndindəki, İrəvanda, Zəngəzurdakı murdar gədələrin yuxusu isə ərsəyə çəkilməmişdi. Bu səs dağı, dərəni, daşı, qayanı onların başına fırladırdı.

Bu səs yeri, göyü, havanı yad nəfəslərdən, bəd niyyətdən təmizləyirdi. Bu səs bulaqların, çayların duruluğunu artırır, Qarabağa təzə hava, təzə nəfəs gətirirdi...

ZƏFƏR YALLISI

Cıdır düzündə payız idi. Topxana meşəsindəki ağacların hamısının gözlərinin kökü sapsarı saralmışdı. Bu dağlar, bu meşələr neçə illər idi ki, həsrətlə öz sahiblərinin yolunu gözləyirdilər. Küskün xarıbüllə ayrılıqdan zillət çəkirdilər. Hər yaz ümidlə torpaqdan baş qaldırıb ətrafa baxır, doğma insanları görməyib, yenidən küskün-küskün başlarını aşağı salırdılar.

Doğma insanların həsrəti, bəxtəvər günlərin xiffəti çiçəkləri də boynubükük eləmişdi bu yerlərdə. Neçə vaxt idi ki, doğma nəfəs, doğma səs üzünə həsrət qalmışdı xarıbüllə. Onlar bitəndə də elə yerdə bitirdilər ki, düşmənin gözüne görünməsinlər. Namərdlərin murdar nəfəsindən ürəkləri bulanırdı burdakı bütün güllərin, çiçəklərin. Onlar ətirilərini də öz içlərinə çəkirdilər ki, düşmənləri ləzzətdən məhrum eləsinlər. Elə bil quşlar da qəsdən oxumurdular. Bülbüllər perikmişdi Kirsdən, Üçmıx dağından, Cıdır düzündən... Onların cəh-cəh vurmağa da həvəsləri qalmamışdı.

Dağlar, dərələr mürgüleyəndə onların yuxusuna "Qarabağ şikəstəsi" gəlirdi... Xan əminin qavalı ay kimi görünürdü quşların, böcəklərin gözüne... Zəngülə şəlalə kimi çağlayırdı...

Hər yaz doğma insanların yolunu ümidlə gözləyən xarıbüllə bu payız da öz çiçək qoşunlarını torpağın altına çəkib mürgüyə getmişdilər.

Birdən elə bil möcüzə oldu. Çiçəklər doğma bir hənir, səs eşitdilər yerin üstündən. Elə bildilər ki, yenə yuxu görürlər...

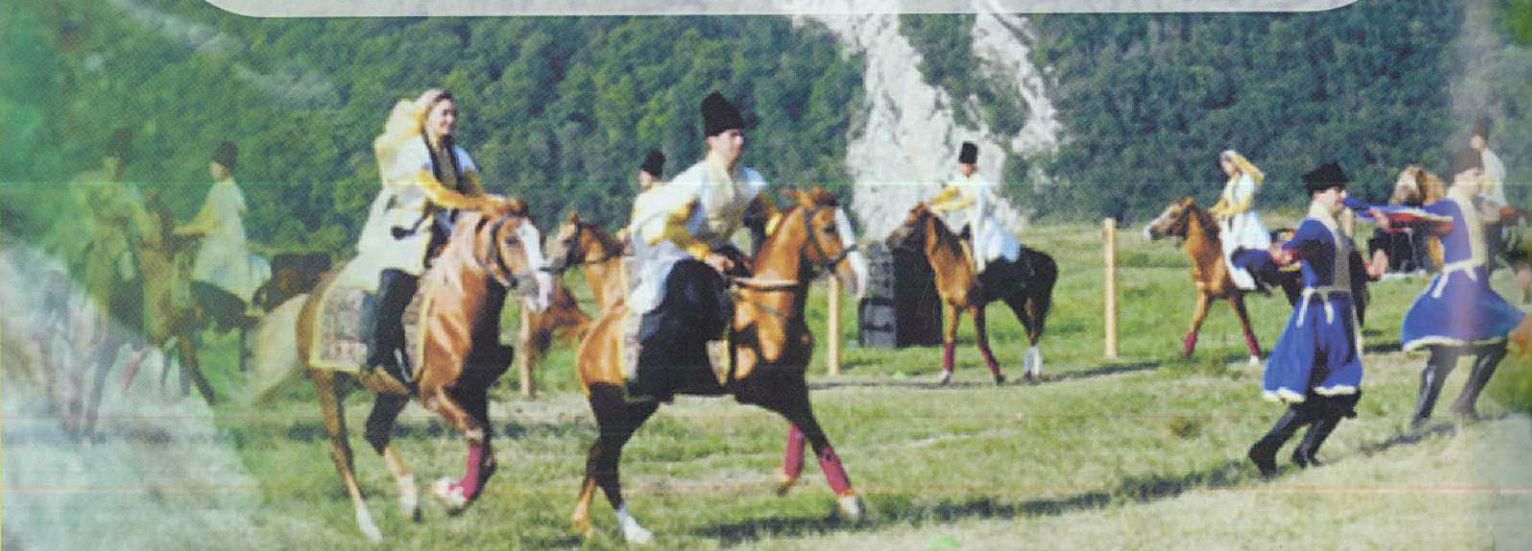
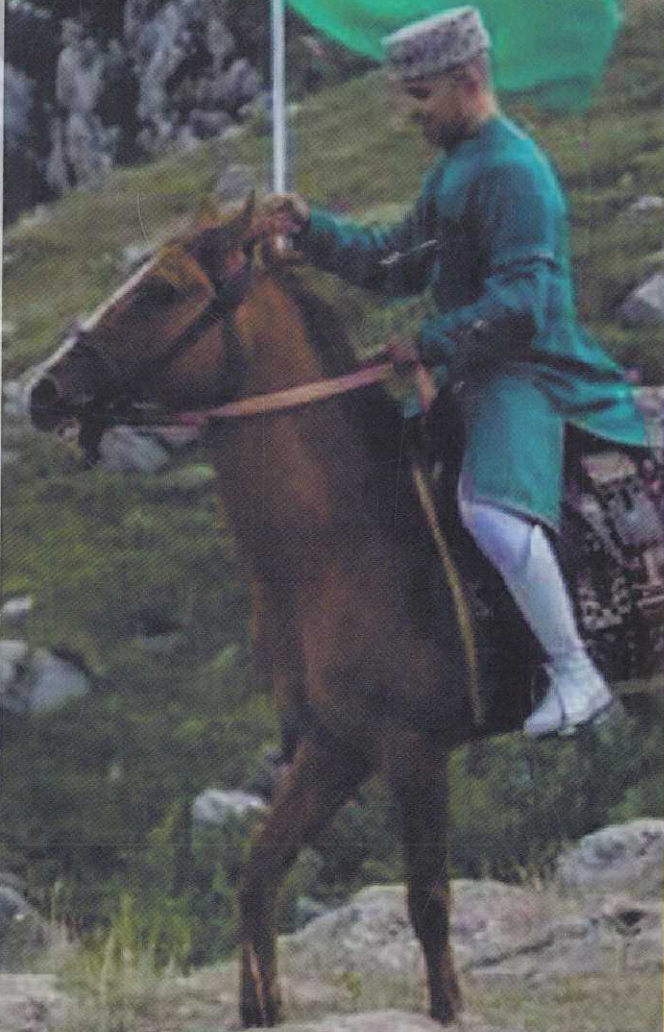
Ancaq bu yuxu o biri yuxulara bənzəmirdi... Bu yuxu həqiqət idi...

Qara zurna ildırım kimi şaqqıldayırdı Şuşanın dumanlı dağlarının üstündə... Azərbaycan əsgərləri Cıdır düzündə "Yallı" gedirdilər. Onların ayaqları altından elə bil qələbə, zəfər qığılcımları qopurdu. Bu qığılcımlar sönən ocaqlarımızı yenidən yandırırdı Qarabağda. Bütün Şuşa xoşbəxtlik nuru içində bəxtəvərlər bəxtəvərinə dönmüşdü... Payız çiçəklərinin ləçəyində xoşbəxtlik şəhi bərq vururdu...

Müzəffər Azərbaycan əsgərinin ayaqları düşmənin ləpirlərinə çalın-çarpaz dağ çəkir, yağıları böcək kimi xıncım-xıncım əzir, toza döndərirdi. Əsgərlərimizin nəfəsi zəfər küləyinə dönüb, yağılardan izini-tozunu murdarlar diyarına qovurdu... Cıdır düzündə yenidən xoşbəxt çiçəklər baş qaldırırdı...

İllər boyu küskün-küskün axan, suyu quruyan Qarqar çayı da kövrəlmişdi eşitdiyi bu doğma səsdən. Elə bil indi o, adi çay deyildi. Hönkürən dağların gözündən çağlayan sevinc yaşları onu coşdurub, daşdırmışdı. İndi o, bu pak diyardan murdar ayaq izlərini yuyub aparmağa tələsirdi. Topxana meşəsindəki hər ağac bir top lüləsinə dönmüşdü...

İllər boyu otun, çayırın, sax-şəvəlin

içində itib görünməz olan, dərədən sıldırım qayalıqların sərt sinəsi ilə Cıdır düzünə qalxan Qırx pilləkən doğma ayaqlar altında ləzzət çəkirdi indi...

Dağlar sevincindən uçum-uçum uçunurdu... Elə bil ki, onlar da "Yallı" gedən igidlərimizə qoşulmuşdular. Elə bil Murov əlində Azərbaycan bayrağı cərgənin başında irəliləyirdi. Kirs, Şah dağı, Dəlidağ, Savalan, Qoşqar, Kəpəz, Səngər yallı gedirdi elə bil. Yallının o biri başında qoşa türk bayrağına bürünmüş Ağrı dağı yağılara yandıq verirdi elə bil. Düşmənlər vahimə içindəydilər. Dostlar isə sevinirdilər.

Qara zurna ildırım kimi şaqqıldayır, əllərində üçrəngli bayrağımız dalğalanan Azərbaycan əsgərlərinin ayaqları altından qeyrət qığılımları qopurdu... Bu qığılımlar ölüləri də diriltmək, cansızlara da can vermək gücündə idi...

...Pənahəli xanın, Mehdiqulu xanın, Natəvanın, Mir Möhsün Nəvvabın, Molla Pənah Vəqifin, Qasım bəy Zakirin, Üzeyir Hacıbəylinin, Nəcəf bəy Vəzirovun, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin, Yusif Vəzir Cəmənzəminlinin, Sultan Hacıbəyovun, Bülbülün, Xan Şuşinskiyin, Süleyman Ələsgərovun... ruhları bir-birlərinə qoşulub bu Zəfər yallısının tamaşasına tələsirdilər...

ZƏFƏR SİMVOLU

Şuşada qəribə görkəmi ilə insanı heyretə, rıqqətə gətirən möcüzəli bir çiçək bitir. Onu otların, çiçəklərin arasından seçmək o qədər də asan deyil. Ancaq tapdınmı, gözlərini çəkə bilmir, saatlarca ona baxır, Allahın yaratdığı bu çiçəyə heyranlıqla tamaşa eləyirsən...

Yadımdadır, ailəlikcə Şuşada istirahət eləyirdik. Bu, müharibədən bir az əvvəl olmuşdu. Atam sübh tezdən yuxudan qalxıb şəhli çəmənlərdə, Cıdır düzündə, Üçmıx dağında gəzir, qayıdanda özü ilə təzə-tər xarıbülbul çiçəkləri gətirirdi. Mən yuxudan duranda güldə qoyulmuş bu çiçəklərə heyranlıqla baxırdım.

Səhər yeməyindən sonra atam bizi də özüylə gəzməyə aparırdı. Cıdır düzündən sıldırımlı dağlara heyranlıqla baxırdım. Qoynundan qıjılıtlı Qarqar çayı axan dərənin o tayında Topxana meşəsi göz oxşayırdı. Hələ sıldırımın sinəsindəki əlçatmaz, ünyetməz sehrli qala hörgüsünün qalıqları...

Bir dəfə atamdan soruşdum ki, nə üçün ora Topxana meşəsi deyirlər? O,

mənə Ağaməhəmməd Şah Qacarın qoşunu ilə gəlib, həmin ərazidə öz toplarını yerləşdirməsindən, Şuşanı atəşə tutsa da, onu fəth edə bilməməsindən söhbət açdı... Sonralar bu tarixi hadisələrlə bağlı "Xacə şah", "Qan içində" romanlarını oxumuşdum.

Yaxşı yadımdadır, Cıdır düzündəki sıldırımın başından Qarqar çayına tamaşa eləyirdik. Atam əslən Şuşadan olan, elə orada da yaşayan Ramiz dayı ilə söhbət eləyirdi. Ordan-burdan danışdılar. Birdən atam soruşdu ki, burdan çayın yanına düşməyə bir yol yoxdumu?

Ramiz dayı gülümsündü:

-Var, burda təbiətin əliylə düzələn gözəl bir məkan var. Adına Qırx pilləkən deyirlər. Bu çətin, yorucu pilləkənlə enib qalxanların sayı az olduğundan, ətrafı sax-şəvəl basıb.

Gəzməyə, görməyə böyük həvəsi olan atam

Ramiz dayıdan əl çəkmədi:

-Bəlkə, o pilləkənlə enməyə mənə bələdçilik eləyəsən?

Ramiz dayı dedi:

-İndi axşam tərəfidir, özüm də işdən təzə gəlib yorulmuşam. Bir dəfə qismət olsa, səni o pilləkənlə çayın sahilinə endirərəm.

Atam inadkarcasına:

-Sən yorulmusan, getmə. Ancaq istiqaməti göstər, özüm gedərəm, - dedi.

Ramiz dayı tərəddüd elədi:

-Yox, sən nabələd adamsan. Gedib qayadan yığılarsan, işə düşərik...

Atam susdu. Gözləri ilə sıldırımın sənəsi ilə çaya enən pilləkəni axtardı...

Birdən Ramiz dayı nə fikirləşdisə atama dedi:

-Gəl dalımca. Ancaq bir az cəld ol ki, qaranlıq düşməmiş çayın sahilinə enib, geri qayıda bilək...

Onlar bir-birinə qoşulub getdilər. Biz isə Cıdır düzündə oynayırdıq. Anamgil isə xalçanın üstündə sərilmiş süfrənin arxasında əyləşib, samovar çayı içə-içə söhbətləşirdilər.

Şər qarışanda atamgil qayıdıb gəldilər. Onlar bərk yorulmuşdular...

Həmişə öz-özümə düşünürdüm ki, atam bu gəzməkdə nə görüb e? Səhər-səhər doyunca yuxu da yatmır.

O, səhər gəzintisinə gedəndə mənə də özü ilə aparmaq istəyirdi. Ancaq tənbəllikdən özümü yuxululuğa vururdum...

Atam isə səhər gəzintisindən qayıdıb gəlir, səhər yeməyindən sonra bizi də gəzməyə aparırdı. Üçmıx dağının yamacındakı biçənəkdə o qədər gül-çiçək var idi ki... Ancaq mən Xarıbülbul axtarırdım. Qərribə idi, hamı bu çiçəkdən tapıb dərir, mənim gözlərim isə güllərin arasında gizlənən xarıbülləri seçə bilmirdi... Bunu özümə dərd eləmişdim. Gileylənəndə atam zarafatla demişdi ki, kimin ki, ürəyində vətən sevgisi yoxdur, Xarıbülbul onun gözüne görünmür.

Bu söz mənə yaman yer eləmişdi. Gözlərim yaşarmışdı. Əlimin arxasıyla

tez göz yaşlarımı silmişdim ki, kimsə görməsin...

O gündən sonra özümə söz verdim ki, mən də hər səhər yuxudan tez durub Şuşanın dağlarında, yamaclarında gəzəcəyəm...

Elə də etdim. İlk dəfə ləçəklərində şəhər bərq vuran Xarıbülbulü tapanda elə sevinmişdim ki... İndi də o çiçəyin şəhər ləçəkləri gözümdən önündən getmir...

Doğulduğum rayonun, Şuşanın işğalı məni illər boyu göyüm-göyüm göynətdi...

Aradan uzun illər keçdi. Böyüdüm, hərbiçi oldum. Axır ki, Şuşa uğrunda döyüşlər başladı. Fəxr eləyirəm ki, mən də komandir kimi o əməliyyatlarda iştirak elədim. İgid döyüşçülərimizin qarşısını sıldırım qayalıqlar belə kəsə bilmirdi. Bölməmdəki şir biləkli cavanlar canavar kimi düşmənin ordusunun içərisinə girir, onları didib parçalayırdılar...

Çox şükür, Şuşanın üstündə üçrəngli bayrağımız dalğalandı... İgidlərimiz Cıdır düzündə elə yallı gedirdilər ki, gözlərimdən sevinc yaşları çağlayıb axdı. Ötən günləri xatırladım. Gözümdə bərq vuran bu sevinc damlaları uzun illər bundan qabaq dərdiyim şəhər Xarıbülbul çiçəyini xatırlatdı mənə...

Bu da qələbə! Bu da zəfər! Bu da yumruqları düyümləmiş Ali Baş Komandandan eşitdiyimiz zəfər müjdəli sözlər:

-Cəbrayıl bizimdir! Füzuli bizimdir! Zəngilan bizimdir! Qubadlı bizimdir! Ağdam bizimdir! Kəlbəcər bizimdir! Laçın bizimdir! Şuşa bizimdir! Qarabağ Azərbaycanıdır!

"Əziz Şuşa, sən azadsan" deyən komandanın səsinə titrəyiş bütün xalqın ürəyini titrətdi... Anladım ki, kimin qəlbində vətən sevgisi varsa, ona zaval yoxdur... Gözləri şəhlə silələnmiş xarıbüllərə baxa-baxa düşünürəm: "Ürəyində vətən sevgisi olmayanlar qalib gələ bilməzlər."

Xarıbülbul xoşbəxtdir... Şəhidlərimizin, qazilərimizin qanından su içən bu çiçək indi zəfər simvoluna, igid döyüşçülərimizin talismanına çevrilib. Xarıbülbulün ləçəklərində bərq vuran bir damla şəhin içində şəhidlərimizin ruhu şəfəq saçır elə bil...

ŞUŞAYA DÖNƏN HEYKƏLLƏR

Heykəllər qara-qura yuxu görürdülər elə bil. Üstlərinə güllə yağışı yağdı onların. Başlarına, sinələrinə dəyən mərmilər bu dahiləri öldürə bilmirdi ki, bilmirdi... Ancaq Şuşanın təmiz havasını zəhərləyən mürdar səslər, mürdar nəfəslər onları darıxdırırdı. Elə bil heykəl Natəvanın, heykəl Üzeyirin, heykəl Bülbülün havası çatmırdı bu gözəl, doğma məkanda... Nə dilləri var idi danışalar, nə ayaqları var idi gedələr. Ancaq təskinlikləri bu idi ki, heykəldilər. Heç olmasa, bu qədim şəhərdə qalıb yurdun keşiyini çəkəcklər nəvə-nəticələri geriye dönənəcən...

Heykəllərin şax duruşundan yamanca qorxdı yağılar. Onları yerə yıxmaqla da ürəkləri soyumadı. Yük maşınına qoyub şəhərdən çıxardılar, başqa bir ölkəyə aparıb satmaq, pul qazanmaq eşqinə düşdülər bu rəzillər...

Bu əzəmətli heykəllərin əslində heç nədən, heç kimdən qorxusu yox idi. Əksinə, onlardan qorxurdular. Bu heykəllərin güllələnmiş belə üşəndirirdi yağıları... Mədəniyyət oğruları dərk elədilər ki, xalqın ürəyində heykəlləşən insanları tarixin ucalığından endirmək mümkün deyilmiş. Bu heykəl sahiblərinin müdrik sözləri, əsrarəngiz musiqisi, ecazkar səsi hopmuşdu insanların yaddaşına. Hətta başqa ölkələrdə belə bu güllələnmiş heykəlləri məhəbbətlə süzən gözlər görəndə düşmən yanıb-yaxılırdı. Bu tarixi şəxsiyyətlərin nəinki özlərinin, əsərlərinin, hətta abidələrinin də dəyəri çox böyük imiş sən demə...

Uzun, məşəqqətli yollar keçəndən sonra Bakıya, doğma muzeyin həyətinə gəlib çıxdı bu qaçqın heykəllər. İnsanlar axın-axın onların görüşünə gəldilər. O qədər gül-

çiçək gətirdilər ki... Heykəllər kövrəldilər, ancaq bunu büruzə verməyi bacarmadılar... Otuz ilə yaxın gözləri yol çəkdi bu heykəllərin... Nə gecələri gecə oldu, nə gündüzləri gündüz... Özləri burda olsalar da, ruhları Şuşadan ayrılı bilmirdi...

Nəhayət, arzuladıqları gün gəlib çıxdı... İgid oğullarımız əfsanəvi qəhrəmanlıqlar göstərdilər. Sıldırım qayalardan dırmaşib, düşməni pərən-pərən saldılar. Yeni qəhrəmanlıq salnaməsi yazdılar. Uzun illərdən bəri yolumuzu həsrətlə gözləyən doğma Şuşa yağılardan azad olundu. Cıdır düzündə üçrəngli bayrağımız dalğalandı...

Heykəllərin ayaqları olsaydı qaça-qaça, qanadları olsaydı uça-uça qayıdardılar Şuşaya... İgid övladlarımız bunu duydular. Düşündülər ki, doğma diyara qayıtmaq birinci onların haqqıdı...

Heykəllər doğulduqları doğma şəhərə qayıdırdılar. Yol boyu düşmənlər tərəfindən dağıdılmış evləri, tarixi abidələri, məscidləri, xarabazara çevrilmiş kəndləri, qəsəbələri, şəhərləri görəndə heykəl sahiblərinin ruhu qan ağlayırdı elə bil. Ancaq onların bir gözləri ağlasa da, bir gözləri gülürdü.

Şuşaya çəkilən təzə yolla vətənə qayıdan heykəllər sevinirdilər. Şuşadan son çıxan onlar olmuşdu, Şuşaya ilk qayıdan da onlar oldu... Heykəllər üçrəngli bayrağın kölgəsində özlərini xoşbəxt hiss eləyirdilər. Ancaq heykəl olaraq qalırdılar hələ də. Birdən möcüzə baş verdi. Cıdır düzündə səslənən "Qarabağ şikəstəsi" heykəlləri cana gətirdi elə bil... İllərdən bəri Qarabağ dağlarında sərgərdan qalan tarixi şəxsiyyətlərin ruhları sevinə-sevinə öz sahiblərinin heykəl cisminə - bədənə qayıtdı.

Elə bu vaxt göy guruldadı, ildırım şaqquldadı. Qızılı şimşəklər dirijor çubuğuna bənzədi... Xarıbülüllər torpaqdan baş qaldıraraq Cıdır düzünə boylandı... Uzaqdan, lap uzaqdan, qəhrəman babalarımızın köhlən atlarının kişnərti səsi eşidilirdi elə bil. Bu səsi təkcə heykəllər duya bilirdi... Göylərdən səpələnən sevinc yağışları Şuşaya yeni həyat gətirirdi...

SƏKKİZİN NAĞILI

Biri var idi, biri yox idi, yer üzündə çoxlu rəqəmlər var idi. Var idi deyəndə rəqəmlər indi də var, gələcəkdə də olacaq... Ancaq bu gün noyabr ayının 8-də Səkkiz rəqəminin bir yaşı tamam olurdu... Bəli, bəli, düz eşitdiniz, Səkkizin bir yaşı... Bu münasibətlə bütün rəqəmlər onun ad gününə gəlmiş, xoş sözlər söyləmək üçün növbəyə dayanmışdılar... Əslində rəqəmlərin növbəyə dayanmağına heç ehtiyac da yoxdu. Rəqəm özü elə növbə kimi bir şeydi. Elə buna görə də Bir heç bir təklif gözləmədən özünü irəli verdi:

-Əzizimiz Səkkiz. Özün bilirsən ki, səninlə dostluğumun tarixçəsi uzun və çoxşaxəlidir. Biz yanaşı dayananda 18 rəqəmi alınır. 18 isə tariximizin ən gözəl günlərindən biridir. Mayın 18-də Beynəlxalq Muzeylər Günü, Sentyabrın 18-də Milli Musiqi Günü qeyd olunur həmişə. Ən önəmlisi isə oktyabrın 18-də Azərbaycanın Dövlət Müstəqilliyi Günü'nün bayram kimi qeyd edilməsidir.

Sonra iki özünü qabağa verdi:

- Atalar təsadüfi deməyiblər ki, tək əldən səs çıxmaz. Rəqəmlər arasında mənim də öz yerim var. İnsana iki göz, iki əl, iki ayaq verib Yaradan. Bütün rəqəmlərlə

dost, qardaşam. Ancaq mən də Səkkizlə yanaşı dayanmaqdan qürur duyuram. Biz çiyin-çiyinə dayananda gözəl bir rəqəm, 28 yaranır. Mayın 28-də Azərbaycan Demokratik Respublikasının Yaranması Günüdür. Tariximizin ən şərəfli səhifələrindən biri bu rəqəmlə bağlıdır.

Sonra o biri rəqəmlər də növbə ilə danışib Səkkizi təbrik elədilər. Arada özlərindən də vurmağı da unutmadılar. Üç "Atalar üçdən deyib" kəlamını, üçrəngli bayrağımızı, Dörd ilin dörd fəslə olmasını, Beş uşaqların ən sevdiyi rəqəmə çevrilməsini, Altı dünyanın altı günə yaradılmasını, Yeddi göyqurşağının rənglərini, Doqquz Azərbaycanda on bir iqlim qurşağından doqquzunun olmasını xatırlatdı...

Səkkiz bütün rəqəm dostlarına öz təşəkkürünü bildirdi. Dedi ki, əziz dostlar, mənim qismətimə gözəl günlər düşüb həmişə. Fevralın 8-də Azərbaycanın ilk peyki göyə uçub. Martın 8-də Beynəlxalq Qadınlar Günü kimi qeyd olunur həmişə. Ancaq nə gizləyim, mayın 8-də Şuşanın işğal edilməsi dilimi yaman qısa eləmişdi. Utandığımdan rəqəmlərin üzünə də baxa bilmirdim. Çox şükür, qəhrəman Azərbaycan ordusu Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında məni bu xəcalətdən qurtardı. Noyabrın səkkizində Şuşanın azad edilməsi sevincimə sevinc caladı. Həmin gün zəfər günü kimi tarixə düşdü. Həmin gün bayrağımızın üstündəki səkkiz guşəli ulduzun parlaqlığını bir az da artırdı elə bil...

Rəqəmlər əl-ələ verib Yallı getdilər. Mahnı oxuya-oxuya Səkkizin ad gününü təbrik elədilər.

-Bir yaşın, mübarək, əziz Səkkiz! İnanırıq ki, rəqəmlərin sayı qədər ad gününü qeyd eləyəcəyik həmişə. Gözün aydın, gözümüz aydın! Ümid eləyirik ki, dövlətimizin gördüyü işlər, xalqımızın qazandığı uğurlar bütün rəqəmləri unudulmaz tarixi günlərə çevirəcək...

Ş U Ş A

← Ş U Ş A

QUBADLIDAN GƏTİRİLƏN BİR OVUC TORPAQ

Bitdilicə yanında mürgüləyən Civirtdəyi dümsüklədi:
-Bəsdür bu qədər yatdın. Dur bir az söhbət eləyək.
-Sən də vaxt tapdın da söhbət eləməyə. Gecənin bu vaxtı nə söhbət?
-Nağılçı baba ilə Amerikaya getdiyimiz yadındadı?
-Hə, nə olsun ki.
-Məsələ bundadı ki, Nağılçı baba indi də illərdən bəri üzünə həsrət qaldığı Qubadlıya gedir.
-Nə bildin?
-Axşam telefonla danışanda eşitdim. Ona dedilər ki, hazırlaş, səhər tezdən yola çıxırıq.
-Urta! Nə gözəl. Bəlkə biz də onunla gedək?
-Necə? Axı ora hər adamı buraxmırlar. Ancaq adı siyahıya düşənləri aparacaqlar.
-Ay sağ olmuş, Bitdilicəyə, Civirtdəyə nə siyahı, nə buraxılış vəsiqəsi? Keçən dəfə Amerikaya necə getmişdik, indi də elə gedirik. Girərik babanın kompüterinin içinə.
-Yox, bu mümkün deyil. Çünki bu dəfə baba özü ilə kompüter aparmayacaq.
-Onda əl çantasının içinə girib gizlənərik.
-Hə, bu yaxşı fikirdi. Heç mənim ağıma gəlməmişdi. Tez elə, baba yuxudan durmamış qaçıb çantanın içində gizlənək.
-Heç baba yatıb ki, yuxudan da dura? Bir də babanın o qədər çantası var ki, birdən biz içində gizləndiyimiz çantanı aparmadı özüyə?
-Yox, onun hansı çantanı aparacağını bilirəm. Axşamdan içinə kağız, qələm qoyanda görmüşəm.
-Bu qapının ağzına qoyulan sumkadı bəlkə?
-Hə, tez elə. Baba əl-üzünü yuyana, çay içənəcn girib onun içində gizlənək.
Onlar cəld çantanın içinə girdilər.
Baba bir fincan çay içib evdəkilərlə sağollaşdı. Sonra çantanı götürüb həyətdə düşdü. Qapıda onu maşın gözləyirdi...
Dörd mikroavtobus bir-birinin ardınca üzü Qubadlıya sarı şütüyürdü. Hər avtobusda 7 adam var idi. Onlar elə bil toya gedirdilər. Deyib-gülür, zarafatlaşıb, "bu günə min şükür", - deyirdilər.
"Az getdilər, üz getdilər, dərə, təpə, düz getdilər", axır ki, gəlib "Qarabağ" mehmanxanasının qarşısında dayandılar. Yolçular bir gecə burda qaldılar. Səhər tezdən yenə maşınlarla minib yollarına davam elədilər.
Yol boyu bir şəhərə, bir kəndə rast gəlməmələri Bitdilicə ilə Civirtdəyi lap təəccübləndirdi. Ancaq evlərin xarabalıqları qalmışdı. Dostlar danışanların söhbətindən başa düşdülər ki, evlərin hamısı

düşmənlər tərəfindən dağıdılıb, nəki tikinti materialları, hətta qəbir daşları da sökülüb aparılıb. Yolboyu minaxtaranlar işləyir, ərazini təmizləməyə çalışırdılar...

Axır ki, bir abad əraziyə rast gəldilər. Söhbətdən başa düşdülər ki, Ağalı kəndinin xarabalıqları yerində gözəl bir qəsəbə salınır. Özü də adına "Ağıllı kənd" deyirlər buranın. Qaçqınların ilk məskunlaşacağı yerin bura olacağını da öyrəndilər gözəgörünməz dostlar. Pıçıltı ilə dedilər ki, belə gözəl, müasir qəsəbədə kim yaşamaz ki...

Necə oldusa Bitdilicə ilə Civirtdəyi yuxu tutdu. Onlar adamların həyəcanla dedikləri "Min şükür" sözünü eşidib ayıldılar. Danışıklardan başa düşdülər ki, bura Qubadlı rayonunun ərazisidir. Xanlıq körpüsündən keçəndə baba telefonunu çıxarıb illərdən bəri üzünə həsrət qaldığı Həkəri çayının videosunu çəkməyə başladı. Çay elə gözəl idi ki... Dupduru su günəşin şəfəqləri altında bərk vururdu... Babanın da sifəti nurlanmışdı elə bil...

Maşın Həkəri ilə Bərgüşadın arasındakı dağın üstünə qalxanda baba həyəcanlandı. Yaxındakılara dedi ki, baxın, indi gözünüzün qarşısında dünyanın ən gözəl mənzərələrindən biri canlanacaq. Bura Bərgüşadın axdığı vadidir.

Doğrudan da, mənzərələr o qədər gözəl idi ki, uçurdulub dağıdılmış, viranə qoyulmuş kəndlərin ağrısını belə unuttururdu... Ancaq çay 30 ilə yaxın bir müddətə yaranmış meşənin, ağacların, otların, şax-şəvəlin içində görünməz olmuşdu. Təbiət uçurdulub xarabaya döndərilmiş kəndlərin yaralarını yaşıl bir tənziflə sarımsıdı elə bil...

Axır ki, maşınlar dayandı. Adamlar həyəcanla yerə düşdülər. Elə bil doğma ayaqların altında sevinirdi yaralı torpaq. Ziyarətçilər yuvası dağıdılmış quşlar kimi nə edəcəklərini, hara gedəcəklərini bilmirdilər. Öz evlərinin yerini tapmaq qətiyyəti asan məsələ deyildi...

Elə bu vaxt Ali Baş Komandan gəlib çıxdı. Hamı ilə bir-bir əl verib görüşdü. Dedi ki, hamınızı bu tarixi gün münasibətilə təbrik eləyirəm. Bu gün Qubadlının işğaldan azad olunmasının düz bir ili tamam olur. İndi Qubadlıda siz mənim qonağımsınız, şəhər abadlaşanda isə mən sizin qonağınız olacam... Burada əvvəlkindən də gözəl bir şəhər salacağıq. Qubadlı Şərqi Zəngəzurun ən gözəl, ən abad, ən müasir şəhərlərindən birinə çevriləcək.

Sonra adamlar Ali Baş Komandanla birlikdə şəhərin dağıdılmış küçələrində gəzdilər, söhbət elədilər. Yerində bir daşı belə qalmayan məktəbin yanından keçib, körpüsü dağıdılmış Bərgüşad çayının yanına getdilər. Çay elə bil sevincdən kükrəyib daşırdı. Adamlar da sevinirdilər...

Nağılçı babanın əyilib yerdən bir ovuc torpaq götürdüyü Bitdilicənin gözündən yayınmadı. Pıçıltı ilə Civirtdəkdən soruşdu ki, gördün babanın torpaq götürdüyünü?

-Yox, başa düşmürəm, torpaq babanın nəyinə lazım idi ki?

-Eh, indi bu gözəlliklər diyarında Vətən torpağından qiymətli nə var ki! Yəqin Nağılçı baba buna görə torpaq götürür...

Onların dediyində həqiqət var idi. Ancaq Bitdilicə ilə Civirtdək nə biləydilər ki, baba bu torpağı nə üçün götürüb? O, bu torpağı el-obasından, ev-eşiyindən ayrı düşən, yurd həsrəti ilə dünyasını dəyişən anasının nigaran, gözləri yol çəkən qəbrinin üstünə səpmək üçün aparırdı...

UŞAQLIĞA GEDƏN AVTOBUS

Şuşaya gedən ilk avtobusun sənişinləri arasında atam ilə mən də var idim. Özümü çox xoşbəxt hiss eləyirdim. Bəs necə, üzünü görməsəm də, haqqında hər gün eşitdiyim ata yurduma - Şuşaya idi səfərim. Çox həyəcanlı idim. Avtobusun pəncərəsindən dəyişən mənzərələrə baxır, ilk dəfə gördüyüm dağlara, dərələrə maraqla tamaşa edirdim.

Yol boyu gedə-gedə atamın Şuşa ilə bağlı söylədikləri yadıma düşürdü. O deyirdi ki, bir dəfə mən balaca olanda atamla, anamla birlikdə Cıdır düzünə getmişdik. Valideynlərimin başı söhbətə qarışanda mən qaça-qaça gedib sıldırımın lap yanına çatmışdım. Birdən atamın həyəcanlı qışqırıq səsinə eşitdim. Başımı qaldıranda bir qartalın qanadlarını yığb göydən mənə sarı endiyini gördüm. Atam qışqıra-qışqıra əlindəki ağacı göydəki quşa sarı atdı. Səsküyədən qorxan nəhəng quş qanad çala-çala bizdən uzaqlaşdı... Atam qaça-qaça gəlib mənə qucağına aldı. Onun bütün bədənini titrəyirdi. Anam isə mənim boynumu qucaqlayıb ağlayırdı... Əvvəlcə heç nə başa düşmədim, sonra atamın sözündən anladım ki, göydə uçan bir qartal yerdə, sıldırımın başında tək uşaq görüb onun üstünə şığıybmış...

Yol boyu mənzərələrə baxa-baxa atamın Şuşa ilə, öz uşaqlığı ilə bağlı söylədiyi nağılabənzər söhbətləri xatırlayırdım. Düşünürdüm ki, o vaxt qartal atamı apara bilməsə də, zaman bir gözəgörməz qartal kimi onun yurd həsrətiylə dünyalarını dəyişən valideynlərini, mənim üzünü görmədiyim babamı, nənəmi də caynağına alıb harasa nağıllar dünyasına aparıb...

Zəfər yolu sıldırımların arasından keçir, bizi zirvəyə, Şuşaya sarı aparırdı. Babamdan eşitmişdim ki, Şuşanın ilk adı Pənahabad olub. Səbəbini soruşanda demişdi ki, bu şəhəri sıldırımlar üstündə saldıran Pənahəli xan olduğuna görə Şuşaya Pənahabad deyirmişlər. Şuşa isə bu şəhərin şiş bir zirvədə salınması ilə bağlı yaranan bir addır.

Mən rəhmətlik babamdan "şiş" sözünün mənasını soruşanda demişdi ki, "şiş" ən uca bir yer deməkdir. Sonra mənə Cəfər Cabbarlının "Ölkəm" şeirindəki bu misraları xatırlatmışdı:

*"Şiş ucları buludlarla öpüşən,
Dağları var, düzləri var ölkəmin..."*

Zəfər yolu zirvələrə dırmandıqca xatırlayırdım ki, bu cığırda ilk dəfə müzəffər Azərbaycan ordusunun əsgərləri gediblər.

Azərbaycan ordusunun əsgərləri gediblər. Sıldırımdan qalxıb Şuşanı fəth eləyən, onu düşmənlərdən azad eləyən şəhidlərimizin, qazilərimizin qanı ilə yağrulub Zəfər yolu... Bizi qalibiyyət zirvəsinə aparan bu yol düşmənin arzularının üstündən keçir, sehirli, qızmar bir şiş kimi onların havadarlarının gözüne batır. Bu yolun son ucunda üçrəngli Azərbaycan bayrağı dalğalanır...

Müharibə vaxtı hamı kimi mən də televiziyanın qarşısından çəkilmir, xoş xəbər gözləyirdim. Ali Baş Komandan "Əziz Şuşa, sən azadsan" deyəndə atamın sevincdən hönkür-hönkür ağladığını heç zaman unuda bilmərəm... Bu hönkürtü aylardan, illərdən bəri ürəklərdə yağılıb qalan həsrətin göy gurultusu idi elə bil.

Avtobusda heç kəs danışmırdı. Ancaq hiss eləyirdim ki, hamı öz ürəyində danışır. Çünki, maşındakı sənişinlərin hamısı uşaq kimi Şuşadan çıxıb, indi ata, baba, nənə kimi doğma yurda qayıdan insanlar idi. Eynən xəyallara dalan atam kimi...

Atama o qədər sualım var idi ki, ancaq soruşmağa cəsarət etmirdim. Hiss eləyirdim ki, bu müqəddəs, sirli, qoynunda fırtınalar yatan sükkütu pozamağa mənim sadəcə olaraq haqqım yoxdur. Hiss eləyirdim ki, atam kimi avtobus-

dakıların hamısı çox həyəcanlıdır. Ona görə ki, Şuşaya gedən ilk avtobusun sənişinlərinin hamısı uzun illərin ayrılığından sonra uşaq vaxtı ağlaya-ağlaya çıxdıqları doğma şəhərə böyük kimi, ata, ana, baba, nənə kimi qayıdırdılar.

Bu da Şuşa... Sənişinlər maşından düşüb diz çökdülər müqəddəs şəhərin önündə... Şəhərə həsrət qarı yağmışdı elə bil. Şuşa bəmbəyaz, ağ örtüyə bələnmişdi... Hamı, hamı sevinir, Şuşanın əsrarəngiz mənzərələri telefonların foto, video yaddaşına köçürülürdü. İndiki şəraitdə Şuşada çox qalmaq mümkün deyildi, ona görə hamı geriye qayıdanda Şuşadan nə isə aparmaq, evdəkilərə, qohumlara, dostlara göstərmək istəyirdi...

Şuşadan geri qayıdanda sükut əməlli-başlı pozulmuşdu. Hamı danışır, hamı bir-birinə gözyaşlıqlı verirdi. Səfər təəssüratını bir-biriylə bölüşənlər xoşbəxtlərin xoşbəxti idilər. Cəsarətlənib mən də atamı təbrik elədim. Ancaq elə bil o, sevinmirdi. Atamın gözlərinin dərinliyindən həsrət boylanırdı elə bil. Dedi ki, bu sözləri isə heç unuda bilmirəm:

-Uşaqlığım keçən yerlərə qayıda bilsəm də, uşaqlığımın görüşə bilmədim... Çünki uşaqlığa gedən heç bir nəqliyyat vasitəsi, qatar, təyyarə, avtobus yoxdur, oğul...

MÜNDƏRİCAT

ZƏFƏR YOLU - GÖZƏLLİYƏ SƏFƏR YOLU4

ŞUŞADAN GƏLƏN AZAN SƏSİ5

ZƏFƏR YALLISI.....6-8

ZƏFƏR SİMVOLU.....9-11

ŞUŞAYA DÖNƏN HEYKƏLLƏR.....12-13

SƏKKİZİN NAĞILI.....14-15

QUBADLIDAN GƏTİRİLƏN BİR OVUC TORPAQ.....16-17

UŞAQLIĞA GEDƏN AVTOBUS.....18-19

